

LAUSUNTO

Helsinki 9.2.2021

EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Viite: HE 241/2020 vp / asiantuntijapyyntö

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi

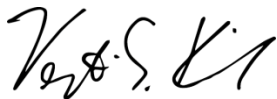
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveystoiminnan vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 230 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä yli 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: Anne Knaapi, varapääsihteeri, anne.knaapi@soste.fi, p. 040 194 2518

Minttu Ojanen, erityisasiantuntija, minttu.ojanen@soste.fi, p. 050 462 3347

Emily Strohm, erityisasiantuntija, emily.strohm@soste.fi, p. 050 3670 263

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

SOSTE kannattaa järjestämisvastuun siirtoa vahvemmille toimijoille ja perustason palvelujen vahvistamista

- Sote-palvelujen yhdenvertaisuuden parantaminen edellyttää järjestämisvastuun siirtämistä nykyistä vahvemmille toimijoille sekä valtion ohjausroolin vahvistumista palvelujen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi.
- Vaikuttavat ja laadukkaat palvelut syntyvät tiedolla johtamisella.
- Jotta uudistuksen tavoitteet voivat toteutua, sosiaali- ja terveyspalveluiden painopistettä on siirrettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä perustason palveluiden vahvistamiseen.
- Talouden ohjauksessa on tärkeää muistaa, että järjestelmän ensisijaisena tavoitteena on turvata sosiaali- ja terveyssektorin riittävät resurssit, jotta kansalaisten lakisääteisten oikeuksien toteutuminen voidaan varmistaa.
- Kansalaisten ja sote- palvelujentuottajien kannalta valvonnan on oltava oikeudenmukaista, yhdenvertaista ja vaikuttavaa.
- Kaksikielisten hyvinvointialueiden lakisääteisten yhteistyösopimusten laatimiselle on annettava selkeät ohjeet.

Jokaisella on perustuslain mukaan oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. SOSTE korostaa uudistuksen välttämättömyyttä palvelujärjestelmän yhdenvertaisuuden, perusoikeuksien toteutumisen ja kestäväen kustannustason turvaamiseksi. Nykyinen pirstaleinen sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmä ei turvaa perustuslain mukaisia riittäviä, oikea-aikaisia sote-palveluja asuinpaikasta riippumatta. Eri väestöryhmien väliset ja alueelliset erot sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudessa ovat isot ja eriarvoisuus on kasvanut.

SOSTE katsoo, että sote-palvelujen yhdenvertaisuuden turvaaminen edellyttää järjestämisvastuun siirtämistä kuntia vahvemmille toimijoille sekä valtion ohjausroolin vahvistumista. Järjestämisvastuun siirtäminen suuremmille toimijoille vähentää palveluiden kirjavuutta ja alueellista epätasa-arvoa. Sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erikoistason järjestämisvastuun siirtäminen yhden järjestäjän vastuulle, ja toiminnan kokoaminen yhden budjetin alaisuuteen on järkevää myös eheämpien hoito- ja hoivaketjujen sekä talouden näkökulmasta. Jotta perustettavat hyvinvointialueet pystyvät toimimaan tehokkaasti ja tarjoamaan asukkailleen oikeantyyppisiä palveluja, ne tarvitsevat oikeaa ja ajantasaista tietoa alueen väestön hyvinvoinnista ja terveydestä sekä tarjottavien sote-palvelujen kustannuksista ja vaikuttavuudesta. Alueiden tietojohtamisen turvaamiseksi alueille tulisi säätää tutkimusvelvoite tiedon tuottamiseen, pienillä alueilla riittävän kantokyvyn mahdollistumiseksi yhteistyössä yhteistyöalueiden kanssa.

Uudistuksen pääpainon tulee olla hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja perustason palveluiden kuntoon saamisessa. Perustason sosiaali- ja terveydenhuoltoa on vahvistettava ja sen kehittämisen on oltava uudistuksen keskiössä. Hyvin toimivilla peruspalveluilla voidaan ennaltaehkäistä kalliiden erityispalveluiden tarvetta sekä estää ongelmien kasaantumista ja vähentää inhimillistä kärsimystä. Palvelut on saatava oikea-aikaisesti ja niiden tulee vastata ihmisten tarpeisiin sekä tukea ja vahvistaa ihmisten hyvinvointia. Palveluiden on oltava esteettömiä ja saavutettavia ja ihmisen tulee saada minimissään ne palvelut, joihin hänelle on lain mukaan oikeus. Resurssien vähyys ei saa muodostua subjektiivisen oikeuden toteutumisen esteeksi. Hyvinvointialueen on järjestämisvastuunsa nojalla ohjattava ja valvottava yksityisiä palveluntuottajia ja näiden alihankkijoita jatkuvasti palveluja tuottaessa.

Palvelujen oltava hyvin saavutettavissa ja asiakaslähtöisiä

- Palvelujen tulee rakentua ihmisten elämäntilanteiden ja tarpeiden ympärille, eikä organisaatiolähtöisesti.
- Hyvinvointialueen palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa on kuultava nykyistä enemmän palveluiden käyttäjiä.
- Jos lähipalveluita muutetaan sähköisiksi, myös taloudellisesti, sosiaalisesti ja terveydeltään heikoimmassa asemassa olevat palvelun tarvitsijat on huomioitava. Digitaalisille palveluille tarvitaan rinnakkainen tiedonsaanti- ja asiointimahdollisuus, mikä järjestäjän on huomioitava palvelustrategiassaan.
- Jotta palvelukokonaisuuksista tulee asiakaslähtöisiä, tarvitaan asiantuntevaa palveluohjausta ja oikea-aikaista palvelutarpeen arviointia vastuuhenkilön nimeämistä sekä palvelusuunnitelman laatimista yhteistyössä asiakkaan kanssa. Toimenpiteet on toteutettava riittävän varhain.
- Kustannuksia ei tule hillitä toimilla, jotka rajoittavat kansalaisten tietoisuutta käytössään olevista palveluista tai tekevät palveluun pääsystä käytännössä vaikeaa tai hidasta.
- Palvelujärjestelmän muuttuessa on kiinnitettävä erityistä huomiota saavutettavaan ja esteettömään tiedottamiseen, viestintään ja riittävään palveluohjaukseen. Hyvinvointialueen on huolehdittava, että kaikki saavat tietoa oikeuksistaan palveluihin ja etuuksiin.
- Kaksikielisillä hyvinvointialueilla on varmistettava, että palvelua saa myös ruotsiksi. Sote-keskuksissa tulee panostaa sekä suomen- että ruotsinkieliseen osaamiseen. Asukkaiden yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseksi on keskeistä, että sähköisiä palveluja kehitetään rinnakkain suomeksi ja ruotsiksi.

Jotta palvelujen saatavuus maakunnan sisällä olisi yhdenvertaista, tulee hyvinvointialueen järjestäjänä huolehtia, että palvelut ovat esteettömiä ja tosiasiallisesti kaikkien saavutettavissa. Palveluita on saatava myös lähipalveluina, jotka ovat merkityksellisiä erityisesti paljon ja usein sekä pitkäaikaisesti palveluja tarvitseville asiakkaille, joiden on usein vaikea hakeutua etäällä oleviin palveluihin. Mikäli lähipalveluita muutetaan sähköisiksi palveluiksi, on huomioitava myös taloudellisesti, sosiaalisesti ja terveydeltään heikoimmassa asemassa olevat palvelun tarvitsijat. Riski palveluista syrjäytymiseen ja hyvinvoinnin heikkenemiseen on erityisen suuri jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevilla ryhmillä. Digitaalisille palveluille tarvitaan myös rinnakkainen tiedonsaanti- ja asiointimahdollisuus, mikä järjestäjän tulisi ottaa huomioon palvelustrategiassaan.

Järjestämisvastuun siirtyessä hyvinvointialueille on huolehdittava, ettei palveluihin tule siirtymävaiheesta johtuvia katkoksia. Palvelujärjestelmän muuttuessa tulee kiinnittää erityistä huomiota selkokieliseen tiedotukseen ja riittävään palveluohjaukseen. Oikea-aikaisen hoidon ja avun sekä kustannusten hallinnan kannalta palveluohjaus nousee keskeiseen rooliin. Myös osallisuuden näkökulmasta on keskeistä, että kaikki saavat tietoa oikeuksistaan palveluihin ja etuuksiin. Palveluiden asiakaslähtöisyyden parantaminen vaatii lainsäädännön uudistamisen ohella suurta orientaatiomuutosta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Jotta sote-keskukset aidosti pystyisivät toimimaan ihmis- ja asiakaslähtöisesti, järjestöjen tarjoaman matalan kynnyksen tuen, ehkäisevän toiminnan ja neuvonnan jalkautuminen osaksi sote-keskuksia tulee varmistaa ja luoda sille edellytykset. Järjestöillä on valmius tähän yhteistyöhön.

SOSTE pitää tärkeänä, että hyvinvointialueen palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa kuullaan nykyistä enemmän palvelunkäyttäjiä. Järjestöillä on hyvinvointialueilla merkittävä rooli asukkaiden osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamisessa. Monilla sote-järjestöillä on tärkeä tehtävä edustaa myös sellaisia, heikommassa asemassa olevia väestöryhmiä, joiden ääni muutoin jää yhteiskunnallisessa osallistumisessa kuulumattomiin.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen kannustettava enemmän

- Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on nostettava keskeiseksi tavoitteeksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutoksessa.
- Hyvinvointialueiden valtion rahoituksesta vain noin 1 % perustuisi hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Osuuden on oltava suurempi, jotta myös hyvinvointialueilla on vahvempi kannustin edistää ihmisten hyvinvointia ja terveyttä.
- Kokonaisuuden kannalta tärkeisiin, palvelujen kehittämiseen liittyviin hyvinvointi-investointeihin on varattava riittävät resurssit. Tämä edellyttää, että hyvinvointialueiden on oltava tarpeeksi vahvoja niin toiminnallisesti kuin taloudellisesti, jotta niiden päätöksenteossa pystytään tekemään ihmisten kannalta parhaimmat ja kustannusvaikuttavimmat ratkaisut.
- Hyvinvointialueiden on tunnistettava alueensa järjestöt ja niiden tekemä työ.
- SOSTE pitää hyvänä, että lainsäädäntöön on kirjattu yhteistyövelvoite järjestöjen kanssa. On kuitenkin varmistettava, että jokaiselle alueelle muodostuu toimiva yhteistyörakenne hyvinvointialueen ja järjestöjen yhteistyölle ja että hyvinvointialueilla on nimetty vastuutaho järjestöyhteistyöhön.
- Kuntien ja hyvinvointialueiden on myös jatkossa tuettava järjestöjen toimintaa esimerkiksi huolehtimalla järjestöjen avustuksista eri toimialoilla, tarjoamalla järjestöille tiloja ja ohjaamalla kuntalaisia järjestöjen toiminnan piiriin.

SOSTE katsoo, että hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on nostettava keskeiseksi yhteiskuntapoliittiseksi kysymykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutuksen rinnalle. Hyvinvointialueiden valtion rahoituksesta noin 1 % perustuisi hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. SOSTE esittää, että osuuden tulisi olla suurempi, jotta myös hyvinvointialueilla olisi vahvempi kannuste hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

SOSTE muistuttaa, että sosiaali- ja terveysalan tuhansissa järjestöissä tehdään korvaamatonta työtä suomalaisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Järjestöjen työpanoksen on arvioitu vastaavan 21 000 henkilötyövuoden panosta. Järjestölähtöistä toimintaa on esimerkiksi vertaistuki, vapaaehtoistoiminta, neuvonta, ohjaus ja edunvalvonta ja tiedottaminen sekä ennalta ehkäisevä tuki. Järjestöjen toiminnan jatkoon kannalta ratkaisevaa on se, miten yhteistyö hyvinvointialueiden, kuntien ja järjestöjen välillä muotoutuu. Hyvinvointialueiden on tunnistettava alueensa järjestöt ja niiden tekemä työ. Laki velvoittaisi kunnat ja hyvinvointialueet tekemään hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä yhteistyötä toistensa sekä muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Yhteistyön rakenne on kuitenkin jätetty hyvinvointialueiden päätettäväksi. SOSTE pitää tärkeänä, että jokaiselle alueelle muodostuu toimiva yhteistyörakenne hyvinvointialueen ja järjestöjen yhteistyölle ja että hyvinvointialueilla on nimetty vastuutaho järjestöyhteistyöhön.

Kuntien ja hyvinvointialueiden tulisi myös jatkossa tukea järjestöjen toimintaa esimerkiksi huolehtimalla järjestöjen avustuksista eri toimialoilla, tarjoamalla järjestöille tiloja ja ohjaamalla kuntalaisia järjestöjen toiminnan piiriin. Eri järjestöjen paikalliset yhdistykset eivät pääsääntöisesti saa toimintaansa veikkausvoittovaroista avustuksia, vaan niiden toiminta on jäsenmaksujen, pienten lahjoitusten ja kuntien toiminta-avustusten varassa. Hallituksen esitys ei ota kantaa siihen, miten jatkossa turvataan paikallisten yhdistysten toiminta-avustukset ja esimerkiksi toimintaan tarvittavien toimintatilojen saanti.

Järjestöt järjestävät myös paljon joustavaa, matalan kynnyksen apua kansalaisille kuntien toiminta-avustusten turvin. Tämä järjestölähtöinen auttamistoiminta sijoittuu vapaaehtoistoiminnan ja palvelutuotannon välimaastoon. Sen olemassaolo ja monimuotoisuus on tunnistettava ja turvattava sen jatkuvuus. Osalla järjestöistä on sellainen toimintamuoto, jonka rahoitukseen STEA velvoittaa tai toivoo kuntarahoitusta veikkausvoittovaroista myönnettyjen avustusten lisäksi. Tällainen rahoituspohja on esimerkiksi kriisikeskuksilla, klubitaloilla sekä Tyttöjen ja poikien taloilla. Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuun siirtyessä kunnilta hyvinvointialueille osa kunnista saattaa vähentää järjestöavustuksia, jolloin on suuri riski, että joidenkin järjestöjen toiminta lakkaa ja asukkaat jäävät vaille järjestöjen tuottamaa tukea ja toimintaa.

Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen vaatii palveluiden parempaa yhteensovittamista

- Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen on uudistuksen tärkeimpiä tavoitteita
- Palvelujärjestelmä voi kaventaa eroja vain, jos perus- ja erikoistason palvelut nivotaan nykyistä paremmin yhteen sekä jos terveydenhuollon, sosiaalihuollon ja muiden palvelusektoreiden yhteistyötä lisätään.
- Järjestelmään on rakennettava selkeät kannusteet terveys- ja hyvinvointierojen pienentämiseen mm. palveluhankinnoissa ja hankintastrategioissa sekä sote-maakuntien omassa palvelutuotannossa.
- Myös järjestölähtöisen toiminnan avun pitää olla sitä tarvitsevan ulottuvilla.
- SOSTE esittää, että järjestämislain **10 § (Asiakkaiden palvelujen yhteensovittaminen) 2. mom. Alkuun lisätään: Hyvinvointialueella tulee olla palvelujen integraatiota varmistava toimielin, jossa kaikilla sidosryhmillä on jäsenyys.**
- Sosiaalihuoltoa on uudistuksessa kehitettävä yhdenvertaisesti ja yhdessä terveydenhuollon kanssa. Jos sosiaalihuollon uudistaminen jää valmistelussa sivurooliin, on se merkittävä riskitekijä etenkin eriarvoisuuden vähentämistä koskevan tavoitteen toteutumiselle.
- Sosiaalihuollon tutkimus- ja kehittämistoiminta tulee varmistaa luomalla yhteistyöalueille tutkimusta, kehittämistä, koulutusta ja innovaatiotoimintaa yhdistävä rakenne tiedolla johtamisen tueksi ja tutkimusnäyttöön perustuvien työmenetelmien kehittämiseksi.
- SOSTE esittää, että järjestämislain 9 §:ssä on luotava edellytykset sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisten osaamis- ja tukikeskusten syntymiselle kaikkein vaativimpiin asiakastilanteisiin.
- Hyvinvointierojen kaventaminen ei ole mahdollista, jos palveluvalikoimaa nykyisestä olennaisesti rajataan tai asiakasmaksuja merkittävästi nostetaan.
- Kustannusten hillintään voi vaikuttaa vain onnistuneella sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiolla, sujuvilla hoito- ja palveluketjuilla sekä oikea-aikaisella asiakasohjauksella.

SOSTE katsoo, että hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen tulee nostaa uudistuksen keskiöön. Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen edellyttää mm. onnistunutta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden horisontaalista ja vertikaalista integraatiota. Palveluiden nykyistä parempi yhteensovittaminen on oleellista uudistuksen tavoitteiden toteutumisessa. Sillä, että ihminen ei putoa palveluiden väliin, on inhimillisten vaikutusten lisäksi tärkeä merkitys myös kustannusten hillinnän kannalta ja sitä kautta säästöjen syntymiselle.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluintegraation lisäksi on huomioitava palveluiden yhteensovittamisen tarve myös muiden palvelusektorien kanssa sekä liittymäpinta järjestöjen toimintaan. Palveluyhdyspinnat ovat kriittisiä mm. lasten, nuorten ja perheiden palveluissa sekä heikossa työmarkkina-asemassa olevien palveluissa. Kyse on ennen kaikkea kuntien vastuulle jäävän toiminnan ja hyvinvointialueen vastuulle siirtyvän toiminnan välisen sujuvan yhteyden ja yhteistyön rakentamisen välttämättömyydestä. Myös sosiaali- ja terveysjärjestöillä on monipuolista osaamista hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä, matalan kynnyksen järjestölähtöisissä tuen muodoissa sekä palveluissa. Järjestöissä oleva osaaminen tulee yhteistyössä järjestöjen kanssa rakentaa osaksi uudistuvaa palvelurakennetta ja -kokonaisuuksia. Osa haavoittavassa asemassa olevista ihmisryhmistä on tällä hetkellä pitkälti järjestöjen tuottaman avun varassa. Järjestöt ovat välttämätön resurssi yhdenvertaisen palvelun saatavuuden varmistamisen kannalta. SOSTE esittääkin, että palvelujen integraation varmistamiseksi tulisi perustaa lakisääteinen toimielin, jossa sekä järjestöt että laajemmin koko palveluita ja hyte-toimintoja tarjoavat toimijat olisivat mukana.

Uudistuksessa on huolehdittava siitä, että sosiaalihuoltoa ja terveydenhuoltoa kehitetään rinnan ja toisiinsa liittyvinä. SOSTE korostaa, että mikäli sosiaalihuollon uudistaminen jää valmistelussa sivurooliin, on se merkittävä riskitekijä etenkin eriarvoisuuden vähentämistä koskevan tavoitteen toteutumiselle. Sosiaalihuollossa tarvitaan panostusta palveluiden tietopohjaan sekä työmenetelmien ja prosessien kehittämiseen - myös sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus saada parhaaseen mahdolliseen tutkittuun tietoon perustuvaa apua ja tukea.

Tällä hetkellä vaativaa, eri alojen osaamista tarvitsevien ihmisten tarpeisiin ei pystytä vastaamaan sosiaalihuollon eikä terveydenhuollon toimin, vaan kyseisiä asiakkaita pallotellaan palvelusta toiseen, eikä mikään taho ota heidän tilanteestaan kokonaisvastuuta. Hyvinvointialueiden yhteistyö on tärkeää näissä tilanteissa, joissa palvelujen kokoaminen suurempiin kokonaisuuksiin varmistaa asiakas- ja potilasturvallisuuden. Harvinaisten, erityistä osaamista vaativien sairauksien hoito ja kuntoutus edellyttää hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä ja osaamisen keskittämistä valtakunnallisesti. SOSTE pitää välttämättömänä, että valmisteltavassa lainsäädännössä luodaan selkeät edellytykset kaikkein vaativimpiin asiakastilanteisiin osaamista ja auttamisen menetelmiä kokoavien, sitä kehittävien ja perustason työtä tukevien sosiaali- ja terveydenhuollon osaamiskeskusten perustamiselle valtion rahoituksella. Tämä tukisi myös uudistukseen liittyvän, käytössä olevien voimavarojen vaikuttavan ja kustannustehokkaan hyödyntämisen sekä palvelujen toteuttamisessa ammattitaitoisen henkilöstön saatavuuden. Järjestöjen erikoisosaaminen tuli myös integroida näihin sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiin osaamiskeskuksiin.

Hyvinvointierojen kaventaminen ei ole mahdollista, jos liian kireän rahoituksen takia palveluvalikoimaa nykyisestä olennaisesti rajataan tai asiakasmaksuja tai omavastuita nostetaan. SOSTE pitää tärkeänä, että asiakasmaksut eivät muodostu esteeksi tarpeenmukaisen palveluiden

käytölle. Jos palveluista perittävä asiakasmaksu vaarantaa asiakkaan toimeentulon, hyvinvointialueen tulee alentaa asiakasmaksuja tai jättää ne kokonaan perimättä.

Palveluita tuottavien järjestöjen asema turvattava ja asiakkaiden oikeusturvaa parannettava

- Pienten- ja keski suurten palveluntuottajien asema on turvattava sote-uudistuksessa
- Hyvinvointialueiden on tunnistettava alueensa palveluja tarjoavat toimijat ja niiden erityisosaaminen. Oleellista on myös tunnistaa se, että aina palveluja ei tuoteta markkinoilla – esimerkiksi joskus voi olla vain yksi palveluntuottaja tuottamassa tiettyä palvelua.
- Hankinnat tulee osittaa ja tarjouspyynnöt laatia siten, että myös pienet tarjoajat, kuten järjestöt, pystyvät osallistumaan tarjouskilpailuihin.
- Hinta ei saa olla kilpailutuksen tärkeämpi kriteeri kuin laatu ja vaikuttavuus. Vaikutuksilla kilpailuttamista tulee käyttää yksittäisten suoritekohtaisten kilpailutusten sijaan.
- Lainsäädäntöön on lisättävä selkeät säännökset tehokkaasta oikeussuojatiestä tapauksissa, joissa hankintamenettelyissä loukataan asiakkaan oikeuksia. Hyvinvointialueita tulee velvoittaa palveluhankinnoissa ottamaan huomioon sisältölainsäädännön asettamat velvoitteet.
- Erityisesti sosiaalipalveluissa tulisi hyödyntää palveluseteliä ja henkilökohtaista budjettia asiakkaiden yksilöllisten palvelutarpeiden huomioimiseksi paremmin.

Sosiaali- ja terveysjärjestöillä on merkittävä rooli palvelujen tuottajana sekä uusien palvelumuotojen kehittäjänä. Lähes tuhat järjestöä tuottaa sosiaali- ja terveyspalveluja, mikä on noin 10 prosenttia Suomessa toimivista 10 000 rekisteröidystä sosiaali- ja terveysyhdistyksestä.

Järjestöjen mahdollisuus tuottaa palveluita on turvattava uudistuksessa. Järjestöt tuottavat usein erikoistuneita palveluita sellaisille väestöryhmille, joille ei ole muuta palvelua tarjolla. Järjestöjen palvelutuotannossa korostuvat erikoistuminen tiettyjen, usein vaativaa huolenpitoa tai erityistä osaamista edellyttävien, asiakasryhmien palveluihin. Järjestöjen palvelutuotannon luonne poikkeaa muusta palvelutuotannosta siinä, että järjestöjen tarkoituksena on palvelutuotannossakin kohderyhmän etujen valvominen ja asiakaslähtöisyys sekä palveluiden laatu. Järjestöjen palvelutuotannosta saadut tuotot palautuvat järjestön toiminnan ja palvelujen kehittämiseen.

Järjestöjen tuottamilla palveluilla voidaan vastata yksilölliseen palvelutarpeeseen ja hyvinvointialueen alueellisiin erityispiirteisiin ja järjestöjen asiantuntemus on hyödynnettävä asiakaslähtöisten palvelukokonaisuuksien ja -polkujen kehittämisessä. Hyvinvointialueiden tulee ottaa huomioon kaikki palveluja tarjoavat toimijat ja niiden erityisosaaminen. Kaksikielisten hyvinvointialueiden palveluita suunniteltaessa on myös huomioitava yhteistyö muiden kaksikielisten hyvinvointialueiden kanssa, jotta yhtenäiset palvelupolut saadaan varmistettua.

Uudessa toimintaympäristössä nykyisiä kuntia huomattavasti suurempien hyvinvointialueiden tulee panostaa entistä enemmän laadun ja vaikuttavuuden hankintaan. Hankinnat tulee osittaa

ja tarjouspyynnöt laatia siten, että myös pienet tarjoajat, kuten järjestöt, pystyvät osallistumaan tarjouskilpailuihin.

Hankinnoissa asiakkaan kannalta ongelmia on tuottanut se, että niitä tehtäessä ei ole noudatettu sosiaali- ja terveysalan sisältölainsäädäntöä, huolimatta siitä, että tämä velvollisuus on kirjattu myös hankintalakiin. Siten palvelunkäyttäjien lakisääteisiä oikeuksia on rikottu.

Asiakkailla ei ole tehokkaita oikeussuojakeinoja tilanteen korjaamiseksi, koska heille ei ole myönnetty asianosaisasemaa julkisissa hankinnoissa. Hankintalain 163§:n mukaan he eivät saa hakea muutosta myöskään kuntalain tai oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain nojalla. Lainsäädäntöön tulee lisätä selkeät säännökset tehokkaasta oikeussuojatiestä tapauksissa, joissa sote-palvelujen hankintamenettelyissä loukataan asiakkaan lakisääteisiä oikeuksia.

Erityisesti sosiaalipalveluissa tulisi hyödyntää palveluseteliä ja henkilökohtaista budjettia asiakkaiden yksilöllisten palvelutarpeiden huomioimiseksi paremmin. Palvelusetelit ja henkilökohtainen budjetti tarjoavat myös pienille palveluntuottajille enemmän mahdollisuuksia kuin laajat hankintojen kilpailutukset, kunhan niiden arvo on riittävällä tasolla.